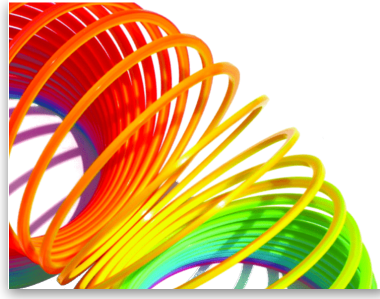

Sistem Bilgelikleri (Bölüm 1)¹

Murat Özemre

Sistem Düşüncesi Derneğinin, ortak bir çalışma grubu ile sürdürdüğü “Thinking in Systems” kitabını gönüllü olarak Türkçe’ye çeviren ekipte yer alıyorum. Kitap “Limits to Growth” adlı kitabın da yazarlarından olan Donella Meadows tarafından kaleme alınmış.

Şekil 1: Thinking in Systems kitabının kapağından

Kitabın “Sistemlerde ve Felsefemizde Değişimi Yaratmak” adlı bölümünde “Sistemlerle Dolu bir Dünyada Yaşamak” alt bölümünde Donella Meadows, daha önceki bölümlerde detaylandığı, Sistem Düşüncesi bilgilerine ek olarak, uzun yıllar boyunca biriktirdiği “Sistem Bilgeliklerini” paylaşıyor. Bu bilgelik listesinin muhtemelen tam olmadığını ve kendisinin de hala sistemler okulunda öğrenci olduğunu belirtiyor.

Meadows, sistemleri kontrol edemediğimizi ve hatta tam olarak anlayamadığımızı vurguladıktan sonra, onlarla ancak dans edebileceğimizden bahseder.

Şekil 2: Görsel, Donella Meadows'un Whole World dergisinin Kış 2001 sayısında çıkan "Sistemlerle Dans" başlıklı yazısında, "Mısırlı kadın heykelcik, MÖ 4000" açıklamasıyla kullanılan resimdir.

¹ Eğitimde Sistem Düşüncesi Haber Bültenin 33. sayısında (Aralık 2020) yayınlanmıştır.

Dans etmeyi öğrenmenin birçok yolu vardır ve paylaştığı Sistem Bilgelikleri de dans etmeyi öğrenmeye başlangıçtır. Bunlar, yeni bir sistemle karşılaştığında, onunla dans edebilmek için akılda tutulması gereken pratiklerdir.

Ben de Meadows'un kitapta paylaştığı Bilgelikleri ayrı ayrı özetleyerek bir seri halinde paylaşmak istiyorum. Şu anda sıkı bir gözden geçirme sürecinden geçmekte olan kitabı da umarım kısa zamanda sizlerle paylaşma fırsatı bulurum.

Sistem Bilgelikleri 1 - “Sistemin Nabzını Tutun”

Herhangi bir sisteme bir şekilde dokunmadan, müdahale etmeden önce nasıl davrandığını inceleyin. Bu bir müzik parçası veya nehir ise hızına, emtia fiyatı ise dalgalanmasına bakın, ritmini inceleyin. Sosyal bir sistemse, nasıl çalıştığını gözlemleyin.

Nasıl ki, yeni bir topluluğa girdiğimizde, ilk başta gözlem yapıp, insanların nasıl davrandığını anlayıp ona göre hareket ediyorsak, sistemler için de aynı şekilde nabız tutmamızı öneriyor. Tabi bunu, bir sistem düşünürü olarak , söylenenlerden ziyade gerçek verilerden faydalanarak yapmalıyız. Gerçek verilere bakmak, başkalarının sistem hakkında geliştirdikleri teorilere dayanarak oluşturacağımız birçok hipotezi, en baştan çürütecektir. Bu sayede daha doğru hipotezlere odaklanmamıza imkan verecektir.

Sistemin nabzını tutup, davranışlarını anlamaya çalışmak bizi sistemin anlık analizinden ziyade dinamiklerini anlamaya yönlendirir. Sadece “Sorun nedir?” sorusu değil, ek olarak “Bu duruma nasıl geldik?”, “Başka hangi davranış biçimleri mümkün?”, “Mevcut duruşumuzu değiştirmezsek nereye varacağız?” gibi soruların sorulmasına yardımcı olur. Hatta birkaç değişkenin davranışının zaman boyunca incelenmesi, bize sistemin öğelerine ek olarak, bu öğelerin birbirleriyle olan bağlantıları hakkında da birçok ipucu verir. Sistemin işleyişini kavradıktan sonra, doğru müdahale noktalarına daha sağlıklı bir şekilde ulaşabiliriz.

Sistemin geçmiş davranışlarına bakıp, kalp atışlarını dinleyerek işe başlamanız, bizi sıklıkla yaptığımız gibi sistemi anlamadan hemen problemi ve hatta çözümleri tanımlamaya geçmek gibi bir hatadan alıkoyar.

Yeni bir sistemle karşılaştığımızda ilk aşamada belirli varsayımlar eşliğinde zihnimizde bir model oluştururuz.

Sistem Bilgelikleri 2 - “Zihinsel Modellerinizi Gün Yüzüne Çıkarın”

Sistemin, bu modele göre nasıl işlediğini zihnimizde canlandırmaya çalışırız. Sistemleri zihnimizdeki modelleri üzerinden anlamaya çalışırız. Karar anlarımızda, zihnimizde çizdiğimiz modellere geri döneriz. Alacağımız kararların sonuçlarını, sistemin nasıl davranacağını, modeli zihnimizde canlandırarak, öngörmeye çalışırız. Özellikle bu karar alma sürecine birden fazla kişinin katılımı söz konusu olduğunda olay işin içinden çıkılmaz bir hal alabilir. Çünkü her bir katılımcının kendi zihinsel modelleri ve varsayımları söz konusudur.

Bir sistemle ilgili kelimeler, listeler veya resimler arasındaki ilişkileri kurmaya başlayıp, karşılıklı bağlantıları tanımlayıp, sistemin yapısal diyagramlarını oluşturmaya çalıştığımızda kendi zihinsel modelimizi gün yüzüne çıkarmış oluruz. Bunu sadece kendimizin göreceği bir hale getirmek bile zihinsel modelimizin berraklaşmasına katkı sağlayacaktır. Bu egzersizi ne kadar çok yaparsak, düşünce sistemimiz o kadar netleşecek, sistemler görünür hale gelecek, belirsizlikler azalacaktır. Hatalarımızı daha zihinsel modeli oluştururken düzeltme fırsatını yakaladığımız için, karar alma süreçlerimiz daha sağlıklı bir hal alacaktır.

Kendimizin ve başkalarının, zihinsel modeller üzerinden düşündüğü ve karar aldığı bilgisini sürekli hatırlamak bile bize çok şey katacaktır.

Dış dünyadan aldığımız bilgilerle bu modelleri oluşturuyoruz. Bu konuda Roma imparatorluğunun en parlak dönemini yöneten imparator ve aynı zamanda filozof Marcus Aurelius'un şu sözünü hatırlamakta fayda var:

“Duyduğumuz her şey bir görüştür, gerçek değil. Gördüğümüz her şey bir perspektiftir, hakikat değil.”

“Everything we hear is an opinion, not a fact. Everything we see is a perspective, not the truth.”

Yakına odaklanan bir kişinin, yansımadan gördüklerine göre Dünya'nın tepetaklak olduğu sonucuna varması işten bile değildir. Oysa geriye çekilip baktığımızda bambaşka bir gerçeklikle karşılaşırız.

Şekil 3: Yansıma (Fotograf: Kübra Bolay Özemre)

Zihinsel modellerimizi başkalarının da görebileceği şekilde ortaya çıkarmalıyız. Bu sayede kendi varsayımlarımızı test etme , diğerlerinin varsayımlarını değerlendirme imkânı bulabiliriz. Sistemin gerçek davranışına en yakın modele bu sürekli iterasyonlarla ulaşabiliriz.

“Tüm modeller yanlıştır ancak bazıları faydalıdır.”

"All models are wrong, but some are useful."

George Box